Evropská nadace pro zlepšení životních a pracovních podmínek

Konvergence a divergence pracovních podmínek v Evropě: 1990–2005

Shrnutí

Úvod

V roce 2005 uskutečnila Evropská nadace pro zlepšení životních a pracovních podmínek (Eurofound) čtvrtou vlnu svého průzkumu pracovních podmínek v Evropě (průzkum), který začala provádět v roce 1990. Během patnáctiletého období zaznamenala Evropská unie na různých úrovních významné změny. K dvanácti členským státům z roku 1990 se připojilo patnáct nových zemí. Průzkum z roku 2005 proto zahrnuje 27 členských států EU (EU-27), Chorvatsko, Turecko, Norsko a Švýcarsko. Změny v EU však byly více strukturální povahy a týkaly se celkového uspořádání evropského hospodářství, trhů práce a pracovních podmínek.

Obsah průzkumu se tudíž v tomto období značně vyvíjel - v současnosti zahrnuje více otázek a z původní orientace na tradičnější ergonomická rizika přešel k celé řadě otázek týkajících se mnohostranného přístupu k pracovním podmínkám a obecněji ke kvalitě pracovního života. Cílem této zprávy je v první řadě prostudovat dvě otázky průzkumu. Zaprvé se snaží prostřednictvím různých vln průzkumu sledovat přítomnost relativních pohybů konvergence nebo divergence v čase v souvislosti s kvalitou pracovního života. Zadruhé zkoumá, zda lze podobné pohyby v tomto období vysledovat i mezi evropskými zeměmi.

Politické souvislosti

Strukturální změny v EU se v určité míře odrazily ve skladbě evropských a národních politik, zejména prostřednictvím evropské strategie zaměstnanosti a Lisabonské strategie. Nejrůznější studie z posledních let však ukazují, že situace v oblasti kvality pracovních míst v Evropě je složitá, a naznačují, že ačkoli došlo k určitému zlepšení, například v oblasti úrazů na pracovišti, ke zlepšení některých dalších rozměrů kvality pracovních míst, jako je intenzifikace práce nebo přístup k možnostem odborné přípravy, ve skutečnosti nedošlo. Evropská komise již v následném sdělení o kvalitě práce z roku 2003 provedla hodnocení, které bylo ve strategické zprávě o obnovené Lisabonské strategii nedávno přeformulováno.

Tyto studie vycházejí z různých souborů údajů a ukazatelů a využívají čistě akademického přístupu nebo přístupu, který se ve větší míře řídí politickými hledisky, jako je koncepční rámec či ukazatelé dohodnuté na zasedání Evropské rady v Laekenu v prosinci 2001. Závažným nedostatkem evropského rámce pro kvalitu zaměstnání je absence jakéhokoli ukazatele týkajícího se pracovních podmínek. V této zprávě byl z hlediska kvality pracovních míst proveden přezkum trendů v pracovních podmínkách, jež se odrážejí v různých vlnách průzkumu, které proběhly v posledních patnácti letech.

Klíčová zjištění

Šetření kvality práce a zaměstnanosti zdůrazňuje čtyři hlavní prvky: profesní rozvoj a zaměstnanost, zdraví a dobrou životní úroveň, rozvoj schopností a rovnováhu mezi pracovním a soukromým životem. Každý z těchto prvků se skládá z dílčích témat, která společně zahrnují všechny otázky uvedené v dotaznících průzkumu a v oblasti evropských pracovních a sociálních politik jako celku. V průzkumu se zkoumají tyto oblasti – včetně spokojenosti s pracovním místem obecně – s cílem posoudit kvalitu pracovních míst v co nejširším smyslu, přičemž zjištění odhalují relativní divergenci v Evropě poté, co v letech 2004 a 2007 přistoupilo dvanáct nových členských států. V průměru tyto země stále vykazují horší výkonnost z hlediska kvality pracovních míst, i když výsledky také potvrzují, že se propast mezi státy zmenšuje.

Mezi staršími členskými státy (EU-15) se zdá, že proces konvergence nesměřuje k optimálním nebo vyšším výsledkům, ale spíše k průměru, přičemž lepší výkonnost z hlediska kvality pracovních míst vykazuje skupina anglosaských zemí, která vyvažuje horší výkonnost skupiny skandinávských zemí. Skupina zemí kontinentální Evropy a skupina jižních zemí zůstávají zatím relativně stabilní.

Vnitřní rozmanitost skupin zemí i zemí samotných lze zvýšit různými veřejnými politikami a také rozdílnými specializacemi hospodářství. Rozvoj sektoru služeb, doprovázený poklesem průmyslových a zemědělských činností, měl na různé země odlišný vliv, což částečně vysvětluje rozdíly mezi zeměmi a skupinami zemí.

Výsledky jednotlivých států uvedené v této zprávě dokazují, že každá ze skupin začíná být velmi proměnlivá. Finsko se od ostatních skandinávských zemích stále více liší, ale i rozdíly mezi Dánskem a Švédskem jsou v současnosti zřetelnější než před deseti nebo patnácti lety. V kontinentální skupině se od ostatních zemí odchyluje Nizozemsko a v menší míře i Rakousko. V jižní skupině se Španělsko Itálii vzdálilo ještě více, než tomu bylo dříve, zatímco Portugalsko a zejména Řecko se podle výsledků odlišují od ostatních zemí skupiny více než v 90. letech.

Na národní úrovni dochází téměř všude k útlumu negativních profilů kvality pracovních míst, jako je vystavení zdravotním rizikům, práce o víkendech a v noci. Pokud jde o konzultace a informace o rizicích, práva pracovníků se zlepšila. Téměř ve všech zemích jsou však na vzestupu jiné negativní profily kvality pracovních míst, například pracovní místa s nedostatečnými příležitostmi k učení a nedostatečný přístup k odborné přípravě, práce na směny nebo nepravidelná pracovní doba, větší intenzita práce a absence ze zdravotních důvodů.

Zvláštní obavy vzbuzují chybějící možnosti odborné přípravy na pracovišti. Navzdory důrazu, který na celoživotní vzdělávání klade evropská diskuse a evropské politiky, a navzdory zvláštní otevřené metodě koordinace v oblasti vzdělávání a celoživotního vzdělávání je zapotřebí velkého pokroku, aby bylo možné dosáhnout cílů vytyčených v Lisabonu v roce 2000.

Politické ukazatele

- V zájmu celkového zlepšení pracovních podmínek ve všech zemích je zapotřebí většího úsilí v oblasti odborné přípravy a celoživotního vzdělávání.
- Mezi další rizikové faktory a výsledky související s prací v EU-27, které vyžadují pozornost, patří intenzifikace práce a růst míry absencí.
- Podrobné informace o hospodářském a sociálním rozvoji nových členských států jsou stále roztříštěné a úzce zaměřené a v tomto ohledu je zapotřebí dalšího výzkumu.
- U 27 členských států EU je obtížné provádět analýzy trendů podle jednotlivých zemích, a z tohoto důvodu je reálnou alternativou seskupení zemí (řazení členských států do skupin na základě jejich podobností). Seskupení zemí však může skrýt vnitřní rozmanitost a může vést k nadbytečné interpretaci. Vzhledem k rostoucí rozmanitosti v rámci stávajících skupin je tudíž důležité provádět i analýzu jednotlivých zemí.

Další výzkum

- Eurofound by vzhledem ke svému poslání a ke svým zdrojům, jako jsou průzkumy, sledování a financování sekundárního výzkumu, mohl hrát úlohu při podpoře synergií a při zřízení průřezového akčního výboru nebo pracovní skupiny pro seskupování zemí.
- Větší rozsah národních vzorků by pomohl zlepšit příští vlnu průzkumu, což by například umožnilo hlubší analýzu na odvětvové a regionální úrovni.
- Předpokladem pro lepší využití průzkumu pro účely sledování politik jsou lepší národní vzorky průzkumu, jelikož tento postup se opírá o mírnou orientační hodnotu národní výkonnosti.

Další informace

Zpráva nazvaná Konvergence a divergence pracovních podmínek v Evropě: 1990–2005 je k dispozici na adrese: http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef08104.htm. Údaje, zprávy a druhotná analýza průzkumů pracovních podmínek v Evropě jsou k dispozici na internetové stránce Evropské observatoře pracovních podmínek na adrese: http://www.eurofound.europa.eu/ewco/surveys/.

Sara Riso, kontaktní pracovnice pro podávání informací
sri@eurofound.europa.eu